

TM	Г. XX	Бр. 3-4	Стр. 313 - 324	Ниш	јул - децембар	1997.
----	-------	---------	----------------	-----	----------------	-------

UDK 378:.147

Prethodno saop{tewe

Pri mreno: 27.10.1997.

Благоје Нешић

Филозофски факултет

Ниш

ULOGA NASTAVNI KA I SARADNI KA
U MOTI VI SAWU STUDENATA ZA STUDI RAWE
I NAU^NO I STRA@I VA^KI RAD

Rezi me

U prvom del u rada ukazuje se na razl i ku i zme|u spoqa{ we (hetero-
nomne) i unutra{ we (autonomne) moti vaci je studenata u oblasti u-ewa,
studi rawa i nau-no-i stra` i va-kog rada. Ne zanemaruju}i ulogu i zna-aj
spoqa{ wi h moti va u u-ewu (studi rawu), uverewe je autora da je
neophodno u toku nastave, ve` bawa, prakti -ni h radova, samostal ni h ra-
dova, di skusi ja i drugih akti vnosti studenata, permanentno radi ti na
razvi jawu studentove unutra{ we odnosno autonomne moti vaci je. Tokom
studi rawa potrebno je kod studenata i zgra|i vati i posti }i takvu struk-
turu moti vaci je – razvi ti takve moti ve koji }e bi ti dovoqna pokreta-ka
snaga za samostal no i permanentno u-ewe i pra}ewe svoje struke. U tom
ci qu autor u drugom del u -l anka opi suje neke od ul sova koji mogu dopri-
neti i zgra|i vawu prave, su{ ti nske moti vaci je studenata za studi rawe i
nau-no-i stra` i va-ki rad. To su usl ovi koji }e u svesti studenata razvi ti
moti v radoznal osti , kompetentnosti , takmi -ewa sa sami m sobom, moti v
za stvaral a{ tvom, metodol o{ kom i drugom ori gi nal no{ }u, posti gnu}em,
ni vo aspri aci je, do` i vaqaj uspeha i sl i -no. U stvarawu usl ova za razvi-
jawe moti vaci je studenata vel i ku ul ogu i maju nastavni ci i saradni ci pre
svega svoji m nau-no-stru-nim, di dakti -ko-metodski m i qudski m kval i-
teti ma.

Kqu-ne re-i : uni verzi tetska nastava, unutra{ wa moti vaci ja, uni ver-
zi tetski nastavni ci , uni verzi tetski saradni ci .

Polazne osnove

Pri pokušaju da se objasni veoma složeno ponašanje -oveka u različitim okolnostima psiholozi koriste termine kao što su motiv, nagon, svrha, pokretač, podsticaj, želja, namjera, težnja i slično. Svi ovi termini imaju jedan zajednički imenica - tražimo odgovora na pitanje da li je i -i me je tako složeno ponašanje -oveka određeno. Ovo pitanje u filozofiji, a posebno psihologiji, definirano je kao pitanje determinizma i indeterminizma. Naime, -ovekovo ponašanje je različitost objašnjavano na različitim stupnjevima civilizacije. Objasnjava se zavisila od tada prihvatajene koncepcije -ovekove prirode i njegovog mesta u univerzumu.¹

¹ Poznati psiholozi Kremer i Kraepelin opisuju nekoliko različitih objašnjenja -ovekove prirode:

1. ^ovek – i građa sudbine. Prema ovoj koncepciji motivi i motivacija su vanli -nosti, vanokvirazakoničnosti i determinizma. Sudbina je osnovni pokretač -qudske aktivnosti.

2. ^ovek – racionalni gospodar. U ovoj koncepciji sudbina je odbačena kao pokretač -qudske aktivnosti. ^ovek je sada gospodar svoje sudbine. Wegovi prohtevi i želje, stremljenja i ciljevi su wegovi, a ne natprirodnih sila. Objasnjava wewe -ovekovog ponašanja leži u wemu samom. ^ovek je taj koji misli, rezonuje, odlučuje, delat. Motivacija se sada nalazi u svesti. Bi ramono što jemo da radimo. Ponašanje ličnosti može biti usmereno da se doivi maksimum zadovoljstva i minimum neugodnosti – hedonizam, ili da se pre svega zadovolje vlastite potrebe – egoizam ili potrebe drugih ljudi – altruizam i slično.

3. ^ovek – mašina. Ova koncepcija -ovekovo ponašanje pokušava da objasni po modelu "pri ti sak na dugme". Naime, stimuli se pogledaju receptore, impulsi se prenose nervnim putevima do mišića koji se aktiviraju i daju odgovor na određeni stimulus. Tako bi celokupna sila ponašanja bila svedena na sekvence draždi i odgovora. Razumeti ponašanje znači razumeti koji stimuli i kako izazivaju određeno ponašanje.

4. ^ovek – individualitet. Radi se o tendenciji koja se javila pod uticajem Darvina a sučtinaje u tome da se -ovekovo ponašanje objašnjava modelom ponašanja individualiteta. U osnovi motivacije -oveka leži i zvestan broj bioloških motiva.

5. ^ovek – produkt društva. Po ovom shvatanju vrste -ovekovi h motiva zavise od zahteva wegove socijalne grupe. ^ovek je ogledalo kulture u kojoj živi, wegovi motivi želje, ciljevi, namere odrazi su društvenih potreba. Ističe se da je -ovek socijalni produkt najznačajnije se odrazilo u doktrini kulturnog relativizma, koji između ostalog tvrdi da se qudske vrednosti mogu razumeti jedino u odnosu na određenu kulturu. Prema doktrini socijalnog determinizma imamo da postoje "zakoni" društva, socijalnih organizacija i istorijskih tokova koji natkrivaju i ndivi du-

U razumevanju ~oveka kao sazajnog bi }a u-ewe zauzi ma zna-ajno mesto. U-ewe se mo` e posmatrati po neki m autori ma dvojako: kao produkt i kao proces. Ako se u-ewe shvati kao produkt onda se mo` e govori ti o neki m determi nanti ma u-ewa. Ako se pak u-ewe shvati kao proces razvoja jedi nke onda je samo u-ewe determi nanta razvoja.

Uspe{ nost u studi rawu, u nau-no-i stra` i va-kom radu zavi si od razli ~i ti h usl ova (fi zi ~ki h, fi zi ol o{ ki h, soci jal no-ekonomski h i na kraju psi hol o{ ki h). Moti vi i moti vaci ja se pored drugi h ubrajaju u psi hol o{ ke usl ove uspe{ nog stu di rawa.

Novi ja i stra` i vawa o uti caju psi hol o{ ki h f aktora na uspeh u u-ewu pokazuju da se oko 50% uspe{ nosti mo` e objas ni ti razvojni m ni voom i tel i genci je, dok ostal i h 50% vari janse saturi rano je f aktori ma nei tel ektual ne pri rode. U skl opu f aktora koji ni su usl ovqeni i tel ektual ni m karak teri sti kama posebnu ul ogu u obja{ wewu efi kasnog u-ewa i ma moti vi sanost za u-ewe. Kada se govori o moti vaci ji mo` emo pored drugi h i zdvoji ti i slede}e pi tawe: za{ to je potrebno i mati jasne pojmove o moti vaci ji studenata u si tuaci ji u-ewa? Na ovo pi tawe mogl o bi se odgovori ti slede}e:

1. Odgovaraju}i m moti vi sawem podi` emo uspeh studenata u u-wu kod svi h, a posebno kod mawe sposobni h. U pri l og ovome su pri meri oni h studenata koji i maju skromne sposobnosti al i zahvaquju}i jakoj moti vaci ji posti` u zapa` ene rezul tate i obrnuto.

2. Samo poboq{ awe moti vaci je u pravcu razvi jawa, pre svega, unutra{ we predstavqa zna-ajan ci q nastave na uni ver zi tetu. Nai me, permanentno obrazovawe, stvaral a-ko ukqu-i vawe jedi nke u dru{ tvene tokove, radoznal ost za nau-no-i stra` i va-ki rad i sl. kao ci qevi studi rawa mogu se ostvari ti na jpre kod oni h koji su unutra{ we moti vi sani .

3. Samo poznavawe moti va, wi hovi h karak teri sti ka i speci fi ~nosti , wi hovi h usl ova za razvoj (koji su nejednaki) od

al nu "qudsku pri rodu". Dakl e, ~ovek je samo jedi nka, samo jedan deo ve}eg soci jal nog si stema i wi me upravqaju zahtevi si stema kao cel i ne. Prema ovoj koncepci ji ~ovek ~ak ni je ni svestan speci fi ~ni h determi nanti svoji h moti va.

6. ^ovek — nesvesno bi }e. Prema ovoj doktri ni ~ovekovi bazi ~ni moti vi su nesvesni . ^ovek ni je svestan pravog razl oga ve}eg del a svoga pona{ a-wa. Pravi razl ozi su duboko skri vene "i nsti nkti vene" tendenci je koje se i spoqavaju na sl o` en i ~esto i ndi rektan na-i n. ^ovek ni ti bi ra { ta da radi ni ti radi ono { to je i zabrao.

strane nastavnika i saradnika značajno je za uspeh studenata, razvoj njihovih sposobnosti, interesovanja i vrednosti kao i razvoj studentove ličnosti uopšte.

Eksterni – i interni – motivi

Kada se govori o motivaciji studenata za studiranje i naučno-istraživački rad, možemo raspravljati o spoljašnjim, eksternim ili heteronomnom motivaciji i unutrašnjim, internim ili autonomnom motivaciji. Za označavanje unutrašnje motivacije koriste se još i zrazi kao: stvaralačka motivacija, suštinska motivacija, viša motivacija ili motivacija razvoja.

Osnovna karakteristika spoljašnje ili heteronomne motivacije ogleda se u tome što se aktivnosti koje se preduzimaju, da bi se došlo do određenog cilja, doživljavaju kao sredstvo, a ne kao cilj koji je svrha samom sebi. Student studira određeni predmet ne zato što ga voli i nalazi zadovoljstvo u njegovom izučavanju, već usled nekog spoljnog pritiska: prvenstveno radi dobre ocene, obećane nagrade, straha od slabije ocene, ili ispitnog roka.

Kako se radi o unutrašnjoj motivaciji aktivnosti koje se obavljaju ni su samo sredstvo da se dođe do cilja, već se njihovim obavljanjem postiže unutrašnje zadovoljenje, tako da vremenom izvođenje ove aktivnosti postaje osnovni i najvažniji cilj. Student studira jer ga zanima predmet.

Za razliku od spoljašnje motivacije koja je izvedena i prisilna, uopisivanju unutrašnje motivacije treba istaći njen neprirodan karakter, doživljaj da se aktivnost izvodi po sopstvenoj volji da ima ličnu značajnu smisao i da samo u sebi aktivnosti predstavljaju zadovoljstvo onome ko je izvodi bez obzira na spoljašnje posledice. Američki psiholog Koulter (1957. godine (prema B. Trebjanić 1983.)) istakao je da osoba koja je unutrašnje motivirana postaje potpuno apsorbirana svojom aktivnošću tako da može da tolerira i potpuno pri marne nagone kao što su glad, san.²

² Još nekoliko reči (teorijskih stavova) o razlici između spoljašnje i unutrašnje motivacije:

Po mišljenju Polarnika (B. Polarnik 1975) još uvek u svakodnevnoj praksi ima veliki uticaj teorija nagone sa Klarkom Halom kao najstaknutijim predstavnikom pravca u psihologiji koji na početku gleda mehaničistički, kao da ne postoji mogućnost da vrši i neke aktivnosti iz sopstvenih nagona, već samo pasivno čeka da na njega deluju razne

Spoqa{wa moti vacija je u suprotnosti sa visoko-
 {kol ski m ci qevi ma nastave koja tra` i akti vnog studenta, stu-
 denta koji je domi { qat, kreati van, samostal no mi sli, kri ti-
 ~an i samokri ti ~an, te` i izvornosti, metodolo{ki origi na-
 lan, fl eksibi lan i ima razvijeno poli profi lno mi { qewe.
 Ove i niz drugih osobi na nije mogu}e razviti pri ti scima
 spoqa. Heteronomna ili spoqa{wa moti vacija na wi h del uje
 kao tu~a. Pogotovu ovakva moti vacija del uje pogubno na i ndi-
 vi dual nost; one kval i teta u li ~nosti studenta koji uti ru nove
 puteve razvoja. Po mi { qewu V. [mita, nastava koja se zasni va
 na heteronomnoj moti vaciji u najboqem slu~aju posti `e to da
 se gra|a "zapamti " ali ne i razume. Zato je neophodno da se u
 nastavni proces ukqu~uje autonomna, unutra{wa moti vacija,
 moti vacija koja i ma presudan uti caj na odnos prema u-ewu: pod-

spoqa{we i unutra{we dra`i. Dakle, ~ovekovu akti vnost odre|uju na-
 goni i navi ke.

Bi hejvi ori sti ~ki zasnovan zahtev za stal nom i akti vnom podr{kom u
 u-wu (kao osnovnom moti vacijom linearnog programi rawa) koji
 predla`e poznati psiholog Skinner, zna~io je napredak za klasi ~an bi he-
 jviri sti ~ki koncept zbog ~i weni ce da povratna i nformacija ima
 zna~ajnu ulogu u procesu u-ewa nari to ako se radi o akti vnom u-ewu.
 Me|uti m, ovi m model om je preterano nagla`ena uloga stal ne unutra{we
 poziti vne podr{ke bez obzira na to, kako student pri ma pojedine i n-
 fl ormacije, kako ih prera|uje, povezuje sa ve} poznati m, {ta mu te i n-
 fl ormacije zna~e.

Korak daqe od bi hevi ori sti ~ke slike ~ovekove delatnosti u~ini li su
 humani sti ~ki psihol ozi. Maslov (A. Maslow) je razdvoji o pi rami du
 ~ovekovi h potreba na ni `e - potrebe nedostatka (fizi olo{ke potrebe,
 potreba za sigurno{ }u, qubavcu...) i vi {e - potrebe razvoja (potreba za
 samoaktual i zaci jom, potreba za znawem i razumevawem, posti gnu}em, es-
 tetske potrebe...). Za Maslova je jako zna~ajno da u-ewe omogu}i zadovo-
 qewe studentovi h vi {ih potreba. On kri ti kuje postoje}e, pre svega, bi-
 hejvi ori sti ~ke teorije u-ewa koje se bave uglavnom onim {to je
 spoqa{we u-ewe, u-ewe koje je odvojeno od studenta, wegove li ~nosti,
 u-ewe u kome nema aktual i zaci je, rasta li ~nosti. On nudi u-ewe u kome
 nastavni k nije nametqi v, ve} je vi {e onaj koji poma`e, vodi, savetuje.
 Student treba da se pri hvati onakav kakav jeste, treba da se po{tuje weg-
 gov sti l u-ewa, wegove skl onosti, potencij ali.

Danas, kogni ti vno-usmeeni pogledi na moti vaciju, suprotno od bi he-
 jvi ori sta i sti ~u da vi {e nego nagoni, ~ovekovu akti vnost odre|uju kog-
 ni ti vni ~i ni oci, kao {to su o~eki vawa, predvi |awa, svest o ci qevi ma,
 procewivawe situacija s obzi rom na uspe{nost neke akcije, samopo-
 verewe i sl. ^ovek je, dakle, u svojoj akti vnosti vi {e okrenut budu}nosti
 kada pri hvata i anali zira pri spele i nformacije, povezuje ih sa pos-
 toje}im shvatawima, vrednosti ma i ci qevi ma i potom se odl uje na ak-
 cij u.

sti -e i usmerava pa`wu, navi kava na i strajnost u radu, razvi ja navi ku za { to boqe i zvr{ewe zadatka, stvarar i nteres studenta za nastavnu gra|u, razvi ja kri ti ~nost, stvaral a{ tvo, samostal -nost i i ndi vi dual nost.³

Ove kval i tete fakul tet mo`e razvi jati samo ako su studenti subjekti obrazovnog, vaspi tnog i nastavnog procesa.

No i pored zna~aja unutra{we moti vaci je za studi rawe i nau~no~i stra`i va~ki rad V. [mi t (V. Smidth, 1971) ocewuje da na fakul teti ma preovl a|uje heteronomna moti vaci ja al i da je neophodno radi ti na smawi vawu iste tako { to bi postupno preovl adaval a autonomna moti vaci ja.

Razvoj unutra{we moti vaci je

Posledwih deceni ja i stra`i vawa u ovoj obl asti pokazuju da se unutra{wa (stvaral a~ka) moti vaci ja u vel i koj meri obl i kuje jo{ u pred{kol skom peri odu pod uti cajem porodi ~nog vaspi tawa (deca se podsti ~u na samostal nost, i ntel ektual na dosti gnu}a, radoznal ost...).

Daqe, postoje i stra`i vawa u svetu koja ukzauju na soci -jal nu odre|enost stvaral a~ke moti vaci je. Ova i stra`i vawa pokazuju da je razvi jeni ja kod dece sredweg sl oja nego u dece ni`ih soci jal ni h sl ojeva. Rodi teqi prve grupe ugl avnom jo{ od samog po~etka kod svoje dece podsti ~u i ni cijati vu i samostal nost, postavqaju vi soka o~eki vawa, i nteresuju se za uspehe, hval e svaki uspeh a i gnori { u neuspeh i sl . Rodi teqi druge grupe naj~e }e nagra |uju decu za neuspeh, i gnori { u uspeh i sl .⁴

³ Za razl i ku od spoqa{we moti vaci je unutra{wa moti vaci ja podsti ~e i razvoj i ntel ektual ni h sposobnosti . U i stra`i vawu koje smo sproveli sa u~eni ci ma { estog razreda osnovne { kole (1981) pokazal o se da razvoju percpeti vni h i i ntel ektual ni h sposobnosti u~eni ka dopri nose i moti vi kao { to su: percepti vna radoznal ost, moti v posti gnu}a, do`i vqaj uspeha, samoocewi vawe, takmi ~ewe sa samim sobom i sl . koji su razvi jani u skl opu eksperi mental nog programa. I ako su ovo rezul tati sa u~eni ci ma osnovne { kole na{e je uverewe da unutra{wi moti vi za studi rawe za nau~no~i stra`i va~ki i nastavni rad u odnosu na spoqa{we su zna~ajni ji za razvoj i ntel ektual ni h, kreati vni h i drugi h sposobnosti studenata.

⁴ Kod nas nema ovakvi h i stra`i vawa al i i ma podataka o prof esi onal ni m `eqama i aspi raci jama za produ`avawem { kol ovawa. Te aspi raci je su znatno ni`e kod seqa~ke i radni ~ke dece, odnosno dece ~i ji rodi teqi i maju mawe od sredwe { kole. Poznato je i z prakse da se obdarena seqa~ka deca ~esto i ne odl u~uju za daqe { kol ovawe. Jedan od razl oga za to je si gurno ni ska stvaral a~ka moti vaci ja te dece (bojazan da ne}e uspeli). Soci jal no ugro`ena deca stupaju u { kol u ne samo sa prose~no ni`i m ste-

Kod studentske populacije tako je postoje razlike u motivaciji. Te razlike se ogledaju kako u brojnosti motiva tako i primarnosti pojedinih motiva za ličnost studenata. Naime, hi poteza o postojanju razlika u motivaciji studenata koji potiču iz oskudni je socijalne sredine i oni koji su raskinji razvijali se u bogatoj socijalnoj sredini - i ni nam se vrlo verovatno... I upravo uloga nastavnika i saradnika je ne samo u otkrivanju onih studenata koji su motivirani onim, već prevashodno u uvažavanju razlika u motivacionoj strukturi studenata. U jednom preli minarnom radu Kvačev (R. Kvačev) pokazuje da postoje znatne individualne razlike između pojedinih kategorija studenata u pogledu motivacije. Razlikuje se motivaciona struktura ekstravertnih od introvertnih, anksioznih od dobro prilagođenih i stabilnih studenata.

Saglasno ovome praksa pokazuje da je za neke studente ocena koja se spušta dovođen podstrek za pripremu novog ispita, dok za neke studente takva ocena je ravna neuspehu. Za neke je pak, prihvatljiva samo odlična ocena na ispitu i zato ti studenti ponikavaju i spite sve dok ne ostvare odnosno dostignu postavljeneivo zaspicije. Takvi studenti se retko mi re sa ni skom ocenom. Neki studenti se trude da ostvare veći ciljeve u oblasti koju studiraju kao što su razlikovanje i vađenje, veštine stvaranja, veštine otkrivanja, veštine kritičnog prihvaćanja gradiva i sl. Neki studenti se zadovoljavaju i površnim odavawem materije i to do mere koja je neophodna za prelaznu ocenu na ispitu. Osim ovoga, postoje razlike u motivisanosti samih studenata za razlikovanje discipline koje slućaju na studijama. Sami studenti prave neku selekciju po važnosti između disciplina, očekuju da im sve discipline ni su podjednako razumljive pa i nisu u istoj

penom umnih i jezičkih sposobnosti već i motivirani onim - relativno veoma zavisna od spocijalne oblika podrške, veoma malo zainteresovana za kolektivne aktivnosti, sa veoma niskom težnjom za uspeh. Postupaju u kolektiv, umesto individualnog prilagođavanja, tim uenici ma se od samog početka naglašavaju socijalne norme, njihova postignuća se upoređuju sa prosečnim postignućima drugih. Ove norme tim uenici usvajaju kao obavezne ali ne i uvek dostižu. Početni doživljaj neuspeha dovodi do otkrivanja daćeg neuspeha u ovoj ili sl. ni aktivnostima. Takva situacija snižava nivo aspiracija uenika, dovodi uenika do novih neuspeha ali ga sasvim pasivizira. Takvi uenici izjavljuju da mrze učenje i da se to preotaraće kolektiv. Zato je za nastavnike važno da poznaju i prate motivaciju uenika kao i da znaju kojim uenici ma je bitna težnja za uspehom, a kod kojih strah od neuspeha. Ovo je posebno važno za one uenike koji ma nedostaje motivacija za učenje.

meri motivi vi sani za wi hovo i zu-avawe. Prethodno navedena za- pa`awa i ni z si -ni h koja se mogu navodi ti u skl opu moti vi sa- nosti studenata za studi rawe i nau-ni rad obavezuju nastav- ni ke i saradni ke da li -ni m, stru-ni m i psi hol o{ ko-metodski m kvali teti ma neprestano poma`u i smawewu frustracija mo- ti va studenata u studi rawu i nau-no-i stra`iva-kom radu, potom da stvaraju usl ove za i spoqavawe zna-ajni h i ndi vi dual - ni h razli ka u motivaciji studenata i da nastoje da se i u li -nosti studenata razvijaju u { to ve}oj meri motivi unu- tra{ we, su{ ti nske odnosno stvaral a-ke moti vacije.

Razume se, ovo ne zna-i da ne treba koristiti i spoqa{ we moti ve ali treba nastojati da se i prili kom wi ho- vog kori { }ewa stvaraju usl ovi koji }e omogu}i ti da spoqa{ wa moti vacija prerasta u unutra{ wu. Prema Eri ksonu spoqa{ we potkrepcewe mo`e prersti u unutra{ we ukol i ko osoba koja je prvobi tno podsti cana spoqa{ wi m podsti caji ma po~ne da ose- }a zadovoljstvo zbog znawa koja sti -e u procesu u-ewa. Ta zna- wa kao i ose}awa zadovoljstva mogu vremenom kod li -nosti postati sopstveni i zvor potkrepcewa -ija pri roda ne}e bi ti samo spoqa{ wa ve} i unutra{ wa. Poznati psi hol og Bruner navodi da se ose}aj zadovoljstva ne mo`e do`i veti van akta u-ewa, ni ti se mo`e nal azi ti u pohval ama, o{ ti m re-i ma i li ocenama nastavni ka.

I maju}i u vi du pre svega, -ovekovu te`wu za saznavem sveta, za samostal ni m otkri vawem, stvaral a-ki m del ovawem, razvi jawem li -ni h mogu}nosti , samoaktual izaci jom i sl . nastavni ci i saradni ci treba da stvaraju usl ove koji }e kod stude- nata razvijati poziti vne stavove prema u-ewu i nau-no- i stra`iva-kom radu na fakul tetu, radoznan ost za odre |ena po- dru-ja i i stra`iva-ke probl eme, ve}i ni vo posti gnu}a kod stu- denata, samou-ewe i u-ewe za transfer (posebno transfer te- orijski h znawa na praksu), potrebu za permanentni m obrazo- vawem i stal ni m stru-ni m usavr{ avawem.

Zato je po mi { qewu mnogi h psi hol oga su{ ti nsko pi tawe psi hol ogi je u-ewa kako studente stavi ti u si tuaci ju da u-e bez domi naci je spoqni h podsti caji, ocena, nagrada i kazni , od- nosno kako posti }i da ova akti vnost bude rezul tat wi hove unu- tra{ we potrebe za sti cawem znawa i `eqe za sopstveni m na- predovawem. Ovo se u nastavi na fakul tetu, donekl e, mo`e posti }i kombi naci jom sl ede}i h usl ova:

1. Obezbedi ti da se u nastavi na fakul tetu pri mewuju one nastavne metode koje mnogo vi { e u odnosu na eh-katedarsku nastavu akti vi raju studente (to su nastava putem otkri vawa, nastava putem re{ avawa problema, programi rana nastava,

ma najviše preovladava kriteriju upoređivanja dostignuća pojedina sa drugima i oslawawe namičewe drugih { to za razvoj unutra{ we moti vaci je ni je povodno. To upoređi vawe se naj-e{ }e vr{ i u odnosu na ocene. Po nama ocene na fakul tetu bi trebalo da izgube monopol skoro jednog moti vaci onog sredstva.

5. Za studentovu moti vi sanost ni je samo va`no da do` i vi pri vremeno uspeh na pojedini m podru`ji ma, nego i to kome -i -ni ocu pri pi suje posti gnuti uspeh, odnosno neuspeh. Ako smatra da su to odre|eni nepromeweni faktori (sposobnosti, te`ina gradi va...), onda }e on posle jednog neuspeha o~ekivati daqe neuspehe. Me|uti m, ako student uvidi da ni je uspeo zato { to je i mao nezgodu i li se slabo trudi o bi }e jo{ moti vi san za daqe napore.

6. Na oblikovawe motivacije studenata uti ~u i { ire okolnosti rada i `i vota na fakul tetu. Ako je fakul tet tako organi zovan da su studenti u si tuaciji da u-estvuju u kreirawu nastavnog procesa, da zajedni ~ki pl aniraju nastavni proces, da zajedni ~ki odl u-uju o mnogim su{ tinskim stvarima u vezi sa nastavom, nastavnim pl anom i programom, na-i nom i spi ti vawa, i stra` i va-ki m probl emima, onda su i uslovi za izgra| i vawe unutra{ we moti vaci je u-ni ka povodni ji . To je zato { to bi se studenti ose}ali odgovornijim za uspeh odnosno neuspeh. U vezi sa ovim i sti ni ta je i zreka jednog psihologa: "samo ako sam uti ~em na tok, za mene su{ tinski h stvari za wih sam unutra{ we moti vi san, anga`ovan".

7. Za razvoj unutra{ we moti vaci je studenata zna-ajno je i uvi |awe smisl a onog { to studenti studiraju i i stra`uju. Studente u nastavi treba stal no podsticati da razmi { qaju o svoji m moti vi ma, ci qevi ma (da koriguju nereal ne ci qeve, na primer suvi { e vi sok ni vo aspiracije) kao i da tra` e i da do| u do odgovora na pi tawa: ko sam ja?, { ta treba da posti gnem?, gde najvi { e dopri nosim? i sl . Ako nastavnik vodi i usmerava studenta u pravcu tra` ewa odgovora na ova pi tawa, onda on zna-ajno dopri nosi procesu samoaktualizacije i ~nosti studenta.

8. Na kraju, na oblikovawe unutra{ we moti vaci je za studirawe i i stra` i va-ki rad mo` e zna-ajno dopri neti i i nsi sti rawe na prakti ~noj pri meni onoga { to se studira, i stra`uje. Zato je neophodno studente ~estavqati u okolnosti koje su pri bli `ne prakti ~noj delatnosti . Na ovaj na-i n se oni dovode u si tuaciju da pri mewuju ste-ena znawa u praksi a ne samo da reprodukuju znawa na i spi tu.

9. Posebno treba i sta}i stru~ne, nau~ne, nastavne, organizatorske, qudske i druge kval itete nastavni ka i saradni ka

kao uslove koji značajno utiču na oblikovanje motivacione strukture studenata. Poznato je iz prakse da su nastavnici najčešće uzori svojim studentima kako u oblasti nauke i nastavnog rada. Mnogi studenti usvajaju navike, stilove, načine reagovanja, metode rada i najčestije od svojih nastavnika.

Umetnost učenja

Nastavnici i saradnici univerziteta imaju značajnu ulogu u motivisanju studenata za studiranje i naučnoistraživački rad. Napori nastavnika i saradnika treba da su prvenstveno u pravcu stvaranja takvih uslova koji će doprijeti da studenti kroz nastavu, predavanje, samostalno radovanje, i slične druge aktivnosti na fakultetu postepeno iz svoje svesti približe motive (učenje zbog interesa, ocene, straha od roditelja, obaveze, nagrade, i slično) a razvijaju tzv. autonomne motive, stvaralačke motive, motive razvoja odnosno motive koji će biti osnovna pokretačka snaga permanentnog obrazovanja, stručnog usavršavanja, istraživačkog nemišljenja, kreativnosti i metodološke originalnosti. Nastavnici i saradnici ovo mogu postići, pre svega, višim naučnim, stručnim, metodološkim i nadasve ljudskim kvalitetima.

L I T E R A T U R A

1. Vučković L., (1993), Pedagogika psihologija, SDPS, Beograd
2. Kvaček R., (1980), Sposobnost za učenje i ličnost, Zavod za učenje i nastavna sredstva, Beograd
3. Kreder i Kračič R., (1971), Elementi psihologije, Nauka knjiga, Beograd
4. Marentić-Počkarić B. (1976) Psihologija motivacije i ostvarivanja naših vaspitnih ciljeva, Psihologija 3-4, Beograd
5. Nećić B., Socijalna prilagodljivost uspešnih i neuspešnih učenika, Psihologija, 1979, br. 3-4, str. 58-67.
6. Nećić B., Motivacija i školsko učenje, Zbornik radova Pedagoške akademije u Svetozarevu, 1986., br. 2, str. 47-52
7. Nećić B., Ličnost nastavnika (uloge, karakteristike i uspešnost), Zbornik radova Učeničkog fakulteta u Vranju, knjiga II, 1995., str. 129-140.
8. Rakić B., (1970), Motivacija i školsko učenje, Zavod za izdavanje učenika Sarajevo, Sarajevo

9. Smidh V. (1972), Visoko{kolska didaktika, Pedago{ko-knji`evni zbor, Zagreb
10. Si monovi } M., (1995), Moti v postig{u}a kod u-eni ka osnovne { kol e, Uni verzi tetska mi sao - dru{ tvene nauke vol . 2, br. 3-4, Pri { ti na
11. Palek-i } M., (1985), Unutra{ wa moti vaci ja i { kol sko u-ewe, "Svjetlost" Sarajevo i Zavod za uxbeni ke i nastavna sredstva Beograd
12. Trebje{ ani n B. Unutra{ wa moti vaci ja - nova vrsta moti va i stare paradigme, Psi hol ogi ja 1-2, SDPS, Beograd
13. Havel ka N., Lazarevi } Q. (1981), Sport i li -nost, Sportska kwi ga, Beograd.

Blagoje Nešić, Niš

THE ROLE OF UNIVERSITY TEACHERS IN STUDENTS' MOTIVATION FOR STUDYING AND RESEARCH WORK

Summary

The first part of the paper points to the difference between the external (heteronomous) and internal (autonomous) motivation of students concerning knowledge adoption, studying and research. With no intention to disregard the role and significance of external motives in knowledge adoption (studying), the author is strongly convinced that it is necessary to make permanent efforts to develop students' internal i.e. autonomous motivation during the process of instruction, through practical sessions, practical papers, independent works, discussions and other students' activities. During the studies it is necessary to build up and achieve such a structure of motivation, i. e. to develop such motives which would be a sufficient driving force for independent and permanent adoption of knowledge in the pursuit of one's profession. With such an aim, the author in the following part of the paper describes some conditions which might contribute to the development of the students' genuine, essential motivation to study and carry out research work. These are the conditions which shall develop in students a motive for curiosity, competence, self-competition, creativity, methodological and other originality, achievement, level of aspiration, feeling of success and the like. University teachers have a significant role in the process of creating appropriate conditions for the development of students' motivation, primarily on account of their scientific-professional, didactic-methodical and human qualities.

Key words: university training, internal motivation, university teachers, studying.